

Ключові слова: злочин, склад злочину, насильницька зміна, повалення, захоплення, конституційний лад, державна влада, державний кордон, територія, фінансування дій, звільнення від кримінальної відповідальності, фінансування сепаратизму.

Ключевые слова: преступление, состав преступления, насильственная смена, свержение, захват, конституционный строй, государственная власть, государственная граница, территория, финансирование действий, освобождение от уголовной ответственности, финансирование сепаратизма.

Key words: crime, corpus delicti, subject of a crime, violent change, overthrow, assumption, constitutional order, state power, state border, territory, financing, exemption from criminal liability, financing of separatism.

КУЗЬМІН ЕДУАРД ЕДУАРДОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук*

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ «МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ» У НАЦІОНАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Тематика запровадження т. зв. «міжнародних злочинів» у національне кримінальне законодавство вже тривалий час становить предмет запеклих фахових дискусій серед низки зарубіжних дослідників [13, с. 923-924; 4, с. 353-354], традиційно нерозривно пов'язується із прийняттям Римського статуту [18], зокрема, заснуванням й особливостями функціонування Міжнародного кримінального суду та формуванням т. зв. «нової системи» задля припинення безкарності за вчинення таких злочинів [10], сьогодні, багато в чому, суттєво актуалізується з огляду на наявні активні обговорення проблеми його ратифікації Україною [16], а також зроблені законодавчі кроки в напрямку імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права [17].

Відповідну проблематику зазвичай прийнято вважати вкрай складною, й такою, що має комплексний характер через наявність значної кількості контроверсійних питань, пов'язаних як із неоднозначністю визначення самого поняття «міжнародні злочини» [11, с. 1-25], так і з власне пошуками їх місця у національному кримінальному законодавстві [15, с. 78-84], необхідністю чи взагалі недоцільністю їх «відображення» у національному праві [7, с. 30-31], а також із конкретними способами та підходами щодо їх «імпортування» у внутрішньодержавне право [5, с. 5, 7].

Примітно, що з моменту створення постійного органу, уповноваженого здійснювати юрисдикцію щодо осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, що викликають стурбованість всього міжнародного співтовариства [18], у фокусі уваги фахівців більшою мірою перебували переважно операційні питання процедурного-процесуального характеру, що, як правило, були пов'язані із особливостями практичної складової реалізації міжнародного співробітництва та надання судової

допомоги [8, с. 767] і фактично зводились до обговорення складнощів його взаємодії із національними судами у боротьбі із міжнародними злочинами, що виникали через комплементарність [1, с. 591].

Слід зазначити, що загалом їх подолання вбачалось шляхом добросовісного виконання міжнародних зобов'язань, взятих на себе країнами-підписантами Римського статуту, т. зв. «операційних зобов'язань», – загального зобов'язання співпрацювати, а також обов'язку забезпечити наявність процедур, передбачених національним правом [18]. І якщо означені загальні зобов'язання співпрацювати зазвичай не викликали додаткових запитань і традиційно розтлумачувались як всебічне співробітництво в найбільш загальному його значенні та передбачали ситуацію в якій національне законодавство буде «дозволяти» країні-учасниці допомагати Міжнародному кримінальному суду у разі потреби [8, с. 839], то в частині обов'язку забезпечити наявність процедур, передбачених національним правом для всіх форм співпраці із Міжнародним кримінальним судом й досі існують різні погляди більшою мірою через те, що в самому Статуті міститься положення щодо того, що відповідний обов'язок виникає виключно тоді, коли мова йде про процедури, що прямо передбачені в ньому [18]. А оскільки його текст не містить застереження стосовно необхідності інкорпорації міжнародних злочинів у національне законодавство, то такого обов'язку не виникає [8, с. 839].

Разом з тим, існує й інша позиція, за якою, відповідна необхідність обумовлюється непрямо зобов'язанням, що «впливає» з принципу комплементарності юрисдикції між Міжнародним кримінальним судом та національними судами, відповідно до якого, зазначений Суд є лише судом «останньої інстанції», судом «останнього засобу» [6], що, у свою чергу, означає, що національні суди за наявності «можливості» та «бажання» отримують пріоритет у розгляді відповідних справ, що безперечно зумовлює необхідність існування відповідної нормативно-правової бази [5, с. 5].

У цьому контексті виникає цілком слушне питання про те, а яке саме законодавство може вважатись таким, що відповідає зазначеним вимогам, зважаючи на те, що переважна більшість країн, що беруть участь у Римському статуті, одночасно є підписантами низки інших міжнародно-правових конвенцій, що зобов'язують їх вживати заходів щодо попередження та карати за вчинення окремих видів т. зв. «міжнародних злочинів» [14]. До того ж значна кількість чинних національних кримінальних законодавств відповідних країн вже і так містить кримінально-правову заборону вчинення означених діянь [19].

Подібне призводить до іншої, не менш складної проблеми, пов'язаної з питанням «націоналізації» міжнародного кримінального права [12, с. 1-51], що у ситуації з Римським статутом, також характеризується наявністю існування плюралізму думок стосовно того, яким саме чином «міжнародні злочини», передбачені в ньому, мають бути «втлені» у національному кримінальному законодавстві. У зв'язку з цим, принципового значення, з-поміж інших, набуває питання щодо того, на скільки доцільним є використання тих термінів і категорій, що закріплені у Римському статуті в межах національного

кримінального права? На скільки раціональним є т. зв. «сувора» імплементація, тобто дослівне перенесення положень Статуту у національне кримінальне законодавство? [5, с. 6]

Примітно, що в самому тексті Статуту прямо зазначається про те, що визначення таких «міжнародних злочинів», як злочин геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, передбачених у його ст.ст. 6, 7, 8, наводяться «... для цілей цього Статуту...» [18]. Подібне застереження є справедливим і щодо «елементів злочинів» [2], що передбачаються у ст. 9 Статуту [18]. На скільки виправданим є використання понять, що були випрацьовані безпосередньо для цілей міжнародної судової інстанції? Більш того, всі ці питання значно ускладнюються й тим фактом, що мова йде про т. зв. «міжнародні злочини», визначення яких й досі є дискусійним [4, с. 353-354], що суттєво відрізняються від «національних злочинів», зокнайменше за своєю «внутрішньою структурою» [3, с. 23], й тим, що деякі з них і взагалі не передбачені в Римському статуті? [5, с. 27]

Насамкінець, на нашу думку, всі ці питання мають зводитись не стільки до проблеми «різниць у формулюваннях» між Римським статутотом та національним законодавством [9, с. 421], скільки до необхідності вироблення концептуального підходу щодо узгодження норм міжнародного права із положеннями чинного національного кримінального законодавства, їх «адаптація» в тій частині, в якій вони будуть якомога точніше відображати положення, зазначені у Римському статуті з урахуванням особливостей побудови й функціонування національного законодавства та обов'язкового врахування застосування таких норм у подальшій практичній діяльності.

Список використаної літератури:

1. Benzing M. The Complementarity Regime of the International Criminal Court: International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*. 2003. Vol. 7, Iss. 1. pp. 591-632.
2. Elements of Crimes. URL: <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/336923D8-A6AD-40EC-AD7B-45BF9DE73D56/0/ElementsOfCrimesEng.pdf> (date of access: 09.05.2021).
3. Haque A. A. International Crime: In Context and in Contrast. *The Structures of Criminal Law* / ed. by R. A. Duff, L. Farmer, S. Marshall, V. Tadros. New York : Oxford University Press, 2011. pp. 106-133.
4. Heller K. J. What Is an International Crime? (A Revisionist History). *Harvard International Law Journal*. 2017. Vol. 58, No. 2. pp. 353-420.
5. Importing Core International Crimes into National Law / ed. by M. Bergsmo, M. Harlem, N. Hayashi. Oslo : Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2010. 56 p.
6. Mendes E. P. Peace and Justice at the International Criminal Court. A Court of Last Resort. 2nd ed. Cheltenham : Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 pp.
7. Meron T. Is International Law Moving towards Criminalization? *European Journal of International Law*. 1998. Vol. 9, No. 1. pp. 18-31.
8. Oosterveld V., Perry M., McManus J. The Cooperation of States with the International Criminal Court. *Fordham International Law Journal*. 2001. Vol. 25, Iss. 3. pp. 767-839.

9. Terracino J. B. National Implementation of ICC Crimes: Impact on National Jurisdictions and the ICC. *Journal of International Criminal Justice*. 2007. Vol. 5, Iss. 2. pp. 421-440.
10. The Role of the International Criminal Court in Ending Impunity and Establishing the Rule of Law. URL: <https://www.un.org/en/chronicle/article/role-international-criminal-court-ending-impunity-and-establishing-rule-law> (date of access: 08.05.2021).
11. Tsilonis V. The Definition of International Crime. *The Jurisdiction of the International Criminal Court*. Springer, Cham, 2019. pp. 1-25.
12. Turner J. I. Nationalizing International Criminal Law. *Stanford Journal of International Law*. 2005. Vol. 41, Iss. 1. pp. 1-51.
13. Wise E. M. International Crimes and Domestic Criminal Law. *DePaul Law Review*. 1989. Vol. 38, Iss. 4. pp. 923-966.
14. Див., детальніше, наприклад: Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього : Міжнародний документ від 09.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення: 09.05.2021); Конвенція про захист цивільного населення під час війни : Міжнародний документ від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 09.05.2021).
15. Кузьмін Е. Щодо пошуку місця «міжнародних злочинів» у законодавстві України про кримінальну відповідальність. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020 : Альманах наукових праць / за ред. О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко*. Миколаїв : Миколаївський інститут права Національного університету «Одеська юридична академія», 2020. С. 78-84.
16. Обговорили ратифікацію Римського статуту. Питання ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) давно є одним з ключових приєднання України до міжнародних договорів : Голос України – газета Верховної Ради України від 24.10.2019. URL: <http://www.golos.com.ua/article/323139> (дата звернення: 06.05.2021).
17. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права : Постанова Верховної Ради України від 17.09.2020 № 913-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913-IX#Text> (дата звернення: 06.05.2021).
18. Римський статут Міжнародного кримінального суду : Міжнародний документ від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 06.05.2021).
19. См., також, наприклад: Уголовный кодекс Республики Узбекистан. URL: <https://lex.uz/docs/111457> (дата обращения: 09.05.2021); Уголовный кодекс Кыргызской Республики. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527> (дата обращения: 09.05.2021).

Ключові слова: міжнародні злочини, Римський статут, Міжнародний кримінальний суд, міжнародні зобов'язання, національне кримінальне законодавство.

Ключевые слова: международные преступления, Римский статут, Международный уголовный суд, международные обязательства, национальное уголовное законодательство.

Key words: international crimes, Rome Statue, International Criminal Court, international commitments, national criminal legislation.